

het verschil in procentische samenstelling van het serum. Toch heeft KEHRER in den laatsten tijd onderzoekingen gedaan, waaruit hij tot het besluit komt, dat de caseïn der vrouwenmelk eene andere chemische samenstelling heeft, dat de atomen daarin anders gegroepeerd zijn, als in de caseïn van de koemelk. Met het laatste komt die van geiten- en schapenmelk, met de eerste die van paarden en ezellen overeen. Dat het verschil in stolling niet afhangt van de geartheid der wei blijkt uit het volgende.

De door ZAHN het eerst aangegeven wijze, waarop K. dat onderzoek deed, komt hoofdzakelijk neer op filtreren door een poreuse pijparden pot (zooals die voor galvanisch element gebruikt wordt) die men in de melk zet en door een in den caoutchouc-stop gaande glazen buis met de luchtpomp uitzuigt. Het filtraat is vrij van vet, bevat de in water oplosbare zouten, melksuiker en een weinig vloeibaar alkalialbuminaat dat door salpeterzuur neerslaat. Al de caseïn met de vetbolletjes blijft buiten het filtrum. Behandelt men op die wijs vrouwenmelk en ook koemelk, dan krijgt men twee gefiltreerde vochten en twee afgefiltreerde massa's; voegt men bij de caseïn uit de vrouwenmelk het koenserum, dan behoudt men de bovengenoemde eigenschap der vrouwenmelk dat zij namelijk niet neerslaat door azijnzuur en minerale zuren, wat de caseïn der koe, wel doet ook zelfs in wei van vrouwenmelk.

Het belangrijk onderscheid tusschen beide melksoorten blijkt ook practisch uit andere door KEHRER en BIEDERT gedane proeven (zie de dissertatie van dezen. Gies-sen. 1869) met kunstmatig uit versche kalfsleb en verdund zoutzuur bereid maagsap op de vrouwencaseïn, die daardoor eerst neerslaat maar waarvan het fijne neerslag door bijvoeging van meer maagsap weêr wordt opgelost, wat niet geschiedt bij het in klompen neergeslagen caseïn der koe. Bij eene temperatuur van 38 pCt. in een waterbad vond hij de coagula der vrouwenmelk spoediger gedigereerd dan die der koemelk. Hoezeer de koemelk dus achterstaat bij de vrouwenmelk heeft zij boven alle andere surrogaten dit voor, dat sommige kinderen aan die zwaarder te verteren melk gewoon worden en als zij de aanvankelijke stoornis der digestie te boven te zijn gekomen, dan goed groeijen. Dat de karnemelk der koe, ook zonder bijvoeging van water, in geene bijzondere gunst bij KEHRER staat, is zeker de beste verklaring van het stilzwijgen, dat hij daaromtrent bewaart.

Z.

INGEZONDEN STUK.

In het verslag van de werkzaamheden der Afdeelingen van de *Nederlandsche Maatschappij tot bevordering der Geneeskunst* in 1873 (n°. 22 en 23 van dit *Tijdschrift*) komt — onder die der Afdeeling *Zeeland* — (pag. 341) eene *kritiek* voor op de *conclusie* van mijn verslag als Rapporteur der Commissie voor *therapie*. Daar dat rapport met de conclusie alléén voor de Afdeeling *Zeeland* bestemd was, ligt het voor de hand, dat daarvan slechts met een vingerwijzing melding werd gemaakt. Voor de lezers van het *Tijdschrift* heeft de zaak door die partieele mededeeling echter niet aan duidelijkheid gewonnen, en daar ik er prijs op stel niet verkeerd begrepen te worden, verzoek ik de Redactie beleefdelijk onderstaande conclusie van mijn rapport in haar geheel te willen opnemen.

J. P. S.

„ En hiermede M. H.! staat uwe Commissie voor *therapie* aan het einde van hare

taak. Vergunt haar 1) echter nog een paar oogenblikken om aan het medegedeelde enkele vlugtige overwegingen, bij wijze van toepassing, vast te knoopen.

Als we de hedendaagsche therapie vergelijken met die van vroeger dagen, dan ontdekken we *overeenkomst* en *verschil*.

Overeenkomst, in zoo ver dat ten allen tijde steeds nieuwe middelen ter genezing werden ontdekt, beproefd, aanbevolen en . . . . verlaten, om plaats te maken voor nieuwere en nieuwste geneesmiddelen, die, op hunne beurt, door nog nieuwere geheel of ten deele zullen worden verdrongen; zoodat aan stabiliteit in de toepassing onzer therapeutische agentia vooreerst nog niet te denken valt.

Wat is daarvan de oorzaak? Worden de geneesmiddelen, die eenmaal beproefd bevonden werden tegen bepaalde ziektevormen, mettertijd ontrouw aan hunne roeping, staken ze het werk, zijn de natuurwetten veranderd, of de menschelijke organismen in hunne verschillende levensuitingen anders dan in den apen- en pruijentijd? Noch het een, noch het ander! De aap-mensch uit het vóórhistorische tijdperk en de beschaafde mensch der 19de eeuw — ze stonden en staan tot de onveranderlijke chemische en physische wetten van den macrocosmos steeds als gevolg tot oorzaak. En al wijst de geschiedenis der geneeskunde, schier op elke bladzijde, op het ontstaan van nieuwe ziektevormen, die later gewijzigd of door te voren niet bekende ziekten werden vervangen, — hetzelfde causaliteits-verband beheerscht de anorganische en organische natuur *nu* zoowel als *vroeger*. Had de *cicuta* van den Baron VAN STORCK in zijn tijd den kanker genezen, ze zou het nog doen. De gepolijste marmeren plaat, vroeger tegen den priesterlijken bilnaad gelegd, om de al te groote venus-hitte der geestelijke heeren te temperen, kan gerust worden vervangen door koude omslagen uit de wonderbron van *Lourdes*. De Oostersche en Westersche *paarlen*, tot een fijn poeder gebracht om "de al te scherpe zure vochten te temperen" — ze hebben geabdikeerd ten voordeele van *koolzuren kalk*. Het *sal absynthii* en het legio andere plantenzouten der oude dispensatoria, ze worden waardig vertegenwoordigd door de *kali*. En zoo zijn we — om geene andere voorbeelden te noemen — van lieverlede bevrijd geraakt van dien chaos van polypharmaceutische overtolligheden en dwaasheden, die de ark der wetenschap tot zinkens toe geballast hielden en eene wetenschappelijke therapie onmogelijk maakten. En toch, al zijn we vooruitgegaan, het is nog altijd de oude geschiedenis, die steeds nieuw blijft: het beproeven van nieuwe middelen tegen bekende of onbekende ziekteprocessen.

Maar, er is ook *verschil*: meer en meer worden we overtuigd dat *pathologie* niets meer of minder is dan *natuurkennis van den zieken mensch*; dat zoowel in ziekte als in gezondheid, het organisme dezelfde onveranderlijke physische en chemische wetten volgt; dat ziekte niet is een *ens*, een wezen, maar louter een gewijzigde levensvorm. Een juister inzicht in vele pathologische processen heeft tot eenvoudigheid in de therapie geleid. Men is vrij algemeen tot de erkenning gekomen, dat het genezen van gelocaliseerde ziekte-processen, door de werkelijke of gewaande krachten der pharmacie, weinig meer is dan een droombeeld. De *pneumonie*, die vroeger het lancet scheen te vorderen, komt evenzeer tot resolutie onder het gebruik van stibiata, pulvis Doveri,

---

1) In naam der Commissie sprekende, had ik bedacht moeten zijn op de mogelijkheid, dat mijne medeleden konden opzien tegen de solidariteit van het door mij gestelde.

alcoholica en .... gomwater! — De *typhus*-lijder, die vroeger gemittraileerd werd met een prachtige climax van *antispassmodica*, *excitantia*, *roborantia* enz. geneest thans — of hij geneest niet — onder de eenvoudige aanwending van middelen, die de eigene warmte des lichaams doen dalen. Of we het willen weten of niet, de therapie heeft een keerpunt bereikt. Er moet worden gebroken met de routine, met den verouderden slendergeest. De wetenschap gaat een anderen weg op. De denkende mensch is de phase van *geloof* doorgeworsteld en neemt alléén aan onder *benefice* van inventaris. De „*daemonen*” der oudheid, de „*Archaeus*” van VAN HELMONT, de „*dierlijke geesten*” van SYLVIVS, de „*levenskracht*” der latere physiologen — ze behooren tot de geschiedenis. De *ontologische* opvatting van ziekte — ze heeft een geduchten stoot gekregen. Het natuuronderzoek van onzen tijd begint niet met willekeurig iets in de natuur te *plaatsen*, doch het spoort na wat werkelijk in haar *gelegen* is. Laten we daarom voorzichtig zijn in ons beroep op *subjectieve ervaring*. „*Experimentum periculosum, iudicium difficile*” leerde reeds de oude van COS. Al zijn we mannen met baarden en haantjes met een driedubbele kam; al wassen de kerkhofsbloemen om wangen en kin; al zijn we grijs, krom en lam geworden in de praktijk, dat geeft ons het regt niet te roemen op onze „*ervaring*”; want voor alle tijden geldt het beroemde gezegde van ZIMMERMAN: „er is eene *ware* en eene *valsche* ondervinding. Men kan — als „priester van ESCULAAP” — een halve eeuw hebben meêgedobberd op den stroom van stelsels en meeningen; men kan duizende zieken hebben behandeld, dat ijkt ons nog volstrekt niet met den stempel van wetenschappelijkheid. Men kan „*wonderkuren*” hebben verrigt en toch .... een „*pauvre sire*” zijn. — De besten onder ons, de corypheën der wetenschap, ze moeten erkennen dat physiologie en pathologie nog te veel duistere punten hebben; dat we van de werkingwijze der meeste geneesmiddelen in den gezonden en zieken staat nog te weinig weten om onze *therapie* nu reeds wetenschappelijk te kunnen noemen. Meer of minder *rationele empirie* heeft hoogstens de plaats ingenomen van *onwetenschappelijke routine*, en zoo de therapie werkelijk eene toekomst heeft, er zullen welligt nog eeuwen voorbijgaan eer zij in den kring der exacte wetenschappen wordt opgenomen. — Zal dat ooit geschieden? Niemand weet het. Het is den tijdgenoot niet gegeven, vooruit te bepalen, hoever de naneef op wetenschappelijk gebied het zal brengen. Het is niemand gegeven de grens aan te wijzen, waar en wanneer de som der opgezamelde kennis als een afgesloten geheel zal worden beschouwd; want de eenige te bepalen grens van het menschelijk weten is het *niet* weten, en dien grenspaal zien we dagelijks verplaatsen; en veel voor echte munt ter markt gebracht, blijkt later valsche specie te zijn.

Dat alles klinkt niet bemoedigend voor ons die geroepen zijn om zieken te behandelen, die we toch niet aan hun lot kunnen overlaten tot de geneeskundige wetenschap haar laatste woord zal hebben gesproken. — Maar is het vernemen van harde waarheden ooit aangenaam geweest? — We hebben er echter groot belang bij de waarheid niet te schuwen, al vereert ze ons niet met een brevet van eerwaardigheid. Ze zal ons waarschuwend wijzen op het lot van ICARUS, als we in onze vlucht de zon te nabij komen en onze zwakke vleugelen slechts met was vastkleven.

Maar moeten we dan — omdat we ons niet kunnen beroemen op exacte wetenschap en zoo zwak mistasten in het verband tusschen „*post*” en „*propter*” — onze zieken aan hun lot overlaten? — Dat beweren we niet; want, al komt ons onwillekeurig het gezegde van zeker Parijsch Hoogleeraar voor den geest: „*nous ne sommes pas des guérisseurs*” — er valt, ook voor den den grootsten scepticus, bij het behandelen

van kranken nog veel te doen. En even afkeurenswaard als het is, tegen ziekteprocessen die men niet kent of die ongeneeslijk zijn, met kinderlijke naïveteit „*de apotheek rond te gaan*,” met de vrome verzuchting: „*God geve dat ik het regte potje heb*,” — evenzeer is het af te keuren, als men nalatig blijft waar men den lijder kan vrijwaren tegen schadelijke invloeden, of zijn lijden verzachten. Begeeft men zich, in het eerste geval, op de baan van den kwakzalver, in het andere geval kan men zeker zijn dat de lijder, die niets weet van het „*natura sanat, medicus curat morbos*” en geneesmiddelen verlangt zelfs tegen den dood, zich van ons verijdert en de prooi wordt van ruwe of verfijnde en geparfumeerde kwakzalverij.

Juli 1873.

J. PERSANT SNOEP.

B E R I G T E N.

BUITENLAND.

LONDEN. — De tweede Hospital-Sunday, waarop als in het vorige jaar in de kerken der verschillende gemeenten ten voordeele der gasthuizen gepredikt en eene verzameling van liefdegiften gehouden wordt, heeft wederom een vrij aanzienlijk bedrag opgeleverd.

PARIJS. — De nationale belooning bij wijze van een levenslang pensioen aan PASTEUR en voor de helft na zijnen dood aan zijne weduwe toegekend, is op 12,000 francs gesteld.

— BOULIN, de grijze Bibliothecaris van het Institut, welke in 1835 voor het eerst de redactie der *Comptes rendus* op zich nam en wiens voorbeeld door de meeste Europese Academiën gevolgd werd, is op 71jarigen leeftijd overleden.

BERLIJN. — De behandeling van het vraagstuk der regeling van het „Apothekenwesen” is door de Rijkskanselarij aan eene Commissie van deskundigen opgedragen. De al of niet handhaving van het beginsel der zoogenaamde „Concessionirung” of van dat der vrije vestiging, zal een uitdrukkelijk punt van beraadslaging uitmaken.

— Volgens het *Wochenschrift* van 22 Junij heeft zich alhier en te Weenen een Verein voor wetenschappelijke Climatologie en Balneologie gevormd. VON SIGMUND en BENEDIKT te Weenen, ZUELZER te Berlijn en REIMER te Dresden zijn tot leden van het Comité benoemd. Het doel der Vereeniging is om naauwkeurige en volgens een bepaald schema in loco bewerkte aantekeningen over de verschillende „klimatische Kurorte” te verzamelen en bepaalde „Beobachtungstationen”, aan deskundigen toevertrouwd, in het leven te roepen.

BRESLAU. — De sectie voor openbare Hygiëne der 47ste vergadering van Duitsche Natuuronderzoekers en Artsen, van 18—24 September alhier te houden, heeft het volgende program van werkzaamheden gesteld: 1°. bespreking der sanitaire maatregelen tegen de cholera in het Duitsche Rijk in te voeren (referenten Dr. REINHARD en Dr. WASSERFUHR); 2°. behandeling der eischen aan de Wetgevende magt met het oog op den arbeid van vrouwen en kinderen in de fabrieken, te stellen (referenten Dr. GORTISHEIM en Dr. L. HIRT); 3°. bespreking der maatregelen als waarborgen tegen de voeding met het vleesch van door miltvuur aangetaste dieren te nemen (referent Dr. DAMMAN); 4°. behandeling der maatregelen door de openbare hygiëne met het oog op de begraafplaatsen geëischt (referent Dr. ROTH); 5°. het stellen der grondslagen eener algemeene sterftestatistiek (referenten Dr. BENEKE en Dr. LENT).

MUNCHEN. — Prof. VON PETTENKOFER alhier heeft in een schrijven aan den